

Davide Longhi
Kozmički križ kao teofanija *Logosa*: prvi sloj apsidalnog mozaika u crkvi Svetog Apolinara u Classeu i jeruzalemska Staurofanija iz 351. godine

Apsidalni mozaik u crkvi Svetog Apolinara u Classeu pokraj Ravenne nije, kako se čini, jedinstven ikonografski program, već je rađen u tri odvojene faze. U prvoj se fazi, potvrđenoj sinopijama, ne pojavljuje lik sveca, već su na njegovu mjestu bila dva križa: jedan okrunjen u sredini konhe apside, a drugi naslikan na postamentu, u centru friza, s paunovima i drugim pticama. Ta je kompozicija bila zamijenjena simboličnim prikazom Transfiguracije, sastavljenim od crux gemmate (simbolom transfiguriranoga Krista) i tri janjeta (simbolima Petra, Jakova i Ivana). Natpisi $\text{IX}\Theta\text{Y}\Sigma$ i *SALUS MUNDI* i pejzaž istaknut visokim drvom masline, koje predstavlja pozadinu crux gemmate, elementi su prisutni u slavnom pismu Ćirila Jeruzalemskog caru Konstantinu II., u kojem biskup govori caru o Staurofaniji (Križojavljanju) koja se dogodila u Jeruzalemu 351. godine, između Golgote i Maslinske gore. Pretpostavlja se da prvotna građevina nije bila posvećena svetom Apolinaru, već križu ili, vjerojatnije, Staurofaniji; sarkofag sveca donesen je u crkvu mnogo godina nakon njezina osnutka, zalaganjem biskupa Maksimijana, koji je tom prilikom možda posvetio baziliku svetom Apolinaru te uveo lik prvog ravenškog biskupa u prikaz s dvanaest janjaca u apsidalnom mozaiku. Razlog izvornog posvećenja crkve očit je u već spomenutom pismu, u kojem Ćiril Jeruzalemski podsjeća Konstantina II. da vjeruje u konstupstancijalnost Krista/*Logosa* s Ocem te da koristi pobjednički znak križa kao simbol u bitci protiv heretika; to postaje i Justinijanovo geslo, koji opravdava svoj rat protiv Gota bitkom protiv arijanske hereze.